

Alf Ole Ask og Bjørn Westlie: [redacted]

«Maktens ansikt»

Tiden Norsk forlag 218 sider.

Journalistene Alf Ole Ask og Bjørn Westlie i Dagens Næringsliv har skrevet en bok om Jens Chr. Hauge, «Maktens ansikt». Det er altså ikke Jens Chr. Hauges biografi. Forfatterne ba Jens Chr. Hauge om å medvirke ved å svare på en del konkrete spørsmål. Deres henvendelse ble aldri besvart. Boken bygger derfor på skriftlige kilder, samtaler med personer som har hatt kontakt med Hauge opp gjennom årene, samt tilgang til nyåpnede arkiver for perioden 1945–52. På bakgrunn av at Jens Chr. Hauge har vært en sentral makthaver og maktutøver i Norge i over 40 år har forfatterne stilt spørsmålet om Hauges ønske om å ikke bidra med opplysninger skyldes ønske om anonymitet, skyhet eller om det er ting han ikke ønsker belyst.

Fremstillingen kan i hovedsak deles i 4 epoker. _ Oppvekst, skole og studietid _ Innsatsen under krigen – Perioden som forsvarsminister og justisminister – Hans tid som advokat, anonym politisk rådgiver og aktiv styremedlem i næringslivet.

I «Maktens ansikt» beskrives det hvordan en 26 år gammel cand jur uten annen mil utdanning enn 3 mds rekruttskole ble leder av mil-org i et okkupert Norge. Her får man innblikk i samarbeidsproblemer og intriger som også hersket blant de forskjellige motstandsbevegelser. Foruten de konkrete hendelser som beskrives fra tiden som milorg-leder gir forfatterne en beskrivelse av det store kontaktnett Hauge skaffet seg under krigen. Mange av disse var og ble betydningsfulle mennesker etter krigen.

Hauges tid som forsvarsminister fra 1945–1952 er godt beskrevet. Norges yngste forsvarsminister gjennom tidene, bare 30 år gammel, hadde ingen lett oppgave. Kompetanse-strid og generasjonskonflikter mellom forsvarsminister og generaler førte til at 3 generaler trakk seg i Hauges periode som forsvarsminister. Disse hendelsene er godt beskrevet.

†Forfatterne beskriver Hauge som en av de sentrale pådriverne i Arbeiderpartiet i forbindelse med Norges vestlige orientering, herunder oppgivelse av nøytralitet og medlemskap i NATO. Hauge vant her Gerhardsens «sjel» i følge forfatterne.

Den aktive forsvarsministeren ble av mange betraktet som arrogant og lite sam-

arbeidsvillig. Denne oppfatning mener forfatterne mer skyldes at Hauge var en handlingens mann som hadde liten sans for partipolitiske kompromisser.

Tiden som justisminister var mere en slags «verneplikt» i partiet samt et ønske om å ikke skuffe Gerhardsen mener forfatterne.

Fra 1955 og frem til i dag har Hauge vært en ledende kraft i en lang rekke bedrifter- og industriforetak, SAS, Statoil, Nationalteatret og mange flere samt militære bedrifter som Kongsberg våpenfabrikk og Raufoss ammunisjonsfabrikk. Forfatterne skildrer her hvilken betydningsfull rolle Hauge spilte i kulissene. Bl.a. «Volvo-avtalen» og salg av tungt vann til Israel.

Jens Chr. Hauge var en viktig mann for Arbeiderpartiet opp gjennom hele 60 og 70 årene, helt til Gro Harlem Brundtlands tid på 80 tallet. Hauge var husvarm i LO, samtidig som han var venn av Marcus Wallenberg og mange andre «topper» i næringslivet. Denne kombinasjonen av kontakter ga Hauge en enestående oversikt.

Når vanskelighetene i Arbeiderpartiet tårnet seg opp tilkalte man «huslegen» i partiet, Hauge. Forfatterne peker på at Hauge aldri ble innvalgt i noe politisk verv. I de mange møteprotokoller forfatterne har gått gjennom finner man oppramsingen av de tilstedeværende valgte, og til slutt står det, «og dessuten møtte Jens Chr. Hauge».

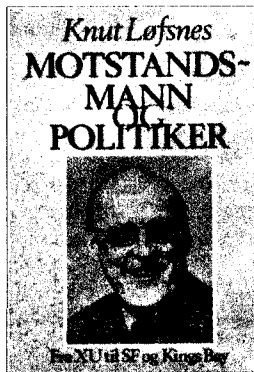
Journalistene Alf Ole Ask og Bjørn Westvik har lagt ned et stort arbeide i dette portrettet av Jens Chr. Hauge. I «Maktens ansikt» gir de oss et spennende, kritisk og mangesidig bilde av en av Norges og Nordens mektigste menn i etterkrigstiden.

Jan Molberg

Knut Løfsnes: [redacted]

«Motstandsmann og politiker».

302 sider. Gyldendal Norsk Forlag

Knut Løfsnes vokste opp i det økonomisk trange, men menneskelige varme miljøet blandt sagbruksarbeidere i Nam-

103074
sos; han var en av de få ungdommene som fikk en utdannelse.

Krigen kastet ham ut i en tilværelse som motstandsmann, etterretningsagent og organisator av skøyetrafikk til Shetland frem til høsten 1942, da han flyktet til Sverige. Nå forteller han for første gang om sin innsats under krigen. Fra 1943 ledet han fra Stockholm den militære etterretningsorganisasjonen TXU, som omfattet all UX-virksomhet i Trøndelagsregionen. Hans imponerende krigsinnsats var belagt med taushetsplikt inntil 1988. Ryktet om hans fremtredende rolle i Stockholm verserte blandt mange, og da Løfsnes ble formann i SF i 1961 var det mange kritiske ytringer om hans politiske virksomhet som ble usagt – nettopp av den grunn.

Boken spenner over mer enn krigstiden, i stor grad vil en finne en personlig åpenhet fra forfatterens side. Ganske enkelt formulerer han sin livsoppgave: «...å arbeide for en sosialistisk politikk på venstresiden i norsk samfunnsliv.»

Krigstiden dominerer bokens innhold, tiden i Sverige var avgjørende for forfatterens videre skjebne. Om en mann av Knut Løfsnes støpning kan en ikke bruke noe annet ord enn skjebne. Noe annet ville vært for lettvindt ovenfor ham. Han var seg bevisst sine visjoner for motstandskampen og sine ambisjoner på egne og agentenes vegne. For ham var oppgaven som et kall – riktig nok uten snev av guddommelighet. Han kan ikke skjule sin stolthet over at en av hans agenter overleverte en større pengesum i Norge uten at en eneste krone manglet! Dette reiser umiddelbart et motspørsmål; hva med alle andre penge-kurerer?

At Henry Oliver Rinnan var den farligste fienden i Trøndelag, er ikke Løfsnes enig i. Gestapisten Gemmecke opererte på en farligere måte – han brukte hjernen der Rinnan brukte torturinstrumenter. Gemmecke lyktes nesten med å infiltrere TXU i Stockholm, og rent intellektuelt var han en større utfordring for Løfsnes enn Rinnan noen gang var. Rinnan sto som den personifiserte vondskep for Løfsnes, som forteller om samtaler med sadisten i fengslet 1945. I boken hevdes det at det var allierte interesser bak Rinnans rømming juleaften -45.

Knut Løfsnes hadde lite til overs for de amerikanske soldatene som var i Lierne (Nord-Trøndelag) den siste krigsvinteren. Amerikansk sjef var major Colby som senere ble direktør for CIA. Det rent gnistrer av Løfsnes når han engasjert forteller om hvor oppbragt han var over det meste som amerikanerne gjorde. I TXU var Løfsnes en mann som ble lagt merke til, kompromissløs, ærlig og uselvsk som han kunne være. Hans avdeling fikk anerkjennelse fra mange hold, britene innstilte ham til OBE og fra den danske konge ble han dekorert for sitt arbeide med å redde danske jøder. Det er naivt å tro at han ikke ble

Stiftelsen norsk Okkupasjonshistorie

betraktet som bryms av enkelte maktmennesker. Sommeren -45 ble Løfsnes ansatt i Overvåkningspolitiet, men etter kort tid ble han innkalt til politiinspektør Asbjørn Bryhn, som kort og fyndig meddelte at Løfsnes måtte slutte på dagen. «Det dreide seg», sa Bryhn, «om politiske holdninger...»

Løfsnes drøfter forskjellige antatte årsaker til dette, og han fester seg ved de forestående norske spionoperasjoner på finsk område. Denne teorien, eller antagelsen underbygges i boken «Svartkammeret» (A.R. Jacobsen/Mørch, Cappelen) hvor det fremgår at kuppet i Tsjekkoslovakia 1948 utløste stor aktivitet i E-tjenesten. Hvem var de neste _ Finland eller Norge? I egenskap av sin stilling ville Knut Løfsnes fått opplysninger om alt dette, kanskje også om den planlagte radioavlytting av sovjetisk aktivitet, oppsnappet i Finnmark. Til det var Løfsnes alt for politisk engasjert til ikke å gå ut offentlig med det han måtte få å vite.

En kan ikke forstå motstandsmannen Knut Løfsnes uten å ta med politikeren, uadskillelige er de begge knyttet til hans gjerning i krig og fred. Dersom han som motstandsmann i større grad hadde utelatt politikeren, ville norsk partipolitikk ikke vært den samme i dag.

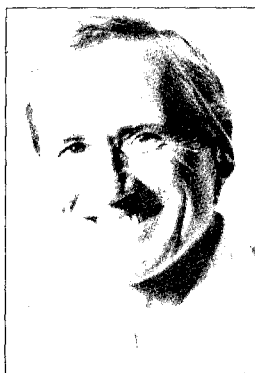
Det er det som gjør boken virkelig interessant.

Svein Iversen

Vera Dietrichson: [redacted]

«Knut, du lyver»

208 sider Aschehoug, Oslo 1991

Journalist Vera Dietrichson har ført Knut Wigerts erindringer i pennen. Hun har vært journalist i ukebladene «Se og Hør», «Nå» og avisen «Verdens gang». De to siste årene har vært viet til Knut Wigerts biografi. Dette er Vera Dietrichson's første bok.

Knut Wigert er for de fleste kjent som en dyktig skuespiller fra både teater og film. Kanskje særlig som en av de fremste Ibsen-tolkere på scenen. Knut Wigert's innsats under krigen er nok mindre kjent.

I denne boken ser Knut Wigert tilbake på et mangesidig og dramatisk liv. Forfatteren er en levende og spennende frem-

stilling av Wigert's allsidige, aktive og spennende liv fra oppveksten i Skien til hans avskjeds-forestilling på teaterscenen.

Biografien kan grovt inndeles i tre epoker,

_ oppvekst i Skien og ungdomstid som sjømann og som skuespiller

_ innsatsen og opplevelsene under 2. verdenskrig

_ etterkrigstid som skuespiller.

Født og oppvokst i Skien (1916) av H. C. Hansens slekt opplevet han familiebedriftens sammenbrudd for å holde sulten fra livet. Navnet Wigert tok Knut og hans søster og bror fra sin mormor, den svenske sangerinnen Lydia Wigert. Før han kom inn i skuespilleryrket var han også en kort tid sjømann. Forfatteren beskriver en aktiv unggutt som opplevet både velstand og fattigdom.

Ved krigsutbruddet var Knut Wigert i begynnelsen av sin skuespillerkarriere ved Nationaltheatret. Han hadde pga tuberkulose ikke gjort militærtjeneste, og var således ikke med i noen motstandskamper.

Knut Wigert's innsats under krigen startet våren 1941. Da hadde han opplevet at hans egen teatersjef var blitt skutt uten dom pga en boikott ved teatret. Det var teatersjef Gleditsch ved Trøndelag teater. Wigert kom seg til Sverige med tyskernes tillatelse. Han fikk tillatelse til å reise til Sverige gjennom en proff-formet kontrakt med «Europeisk film» i Stockholm. I Sverige meldte han seg for norske myndigheter for å komme med i motstandskampen.

Utsiktene til kombattant-tjeneste eller flygerutdannelse var ikke alt for store for en som tidligere hadde hatt tuberkulose.

Om denne dr Buchmann som vurderte søkernes helsetilstand, var en bekjent av Wigert eller om skuespillerens overtalel-sesalent ble tatt i bruk nevnes ikke i boken, men videre til England kom han. Reisen gikk gjennom Sovjetunionen med den trans-sibirske jernbane, til Midt-Østen og videre til England med båt. Reisen var lang og ikke uten dramatik.

I England kom Knut Wigert inn i «kp Linge». Kapt. Martin Linge som selv var skuespiller før krigen, kjente han litt fra tidligere. Det var Linge som overtalte ham fra å søke flyverutdanning i Canada. Etter noen måneders trening i «Linge-kompani-et» ble Wigert tatt ut til å være med på raidet mot Måløy julen 1941, hvor bl.a. kapt Linge falt. «Måløy-raidet» er ganske grundig beskrevet i boken.

Senere gjennomførte han befalsskole i Skottland med påfølgende tjeneste i fall-skjermkompaniet i St. Andrews. Den engelske hærs krigsskole, Royal Military College, Sandhurst, gjennomførte han i 1943-44. Senere under krigen var han blant annet med på tokt sammen med «Shetlands»-gjengen.

I mai 1945 kom Knut Wigert hjem til Norge som løytnant, hvor han tjenestegjorde som norsk liasonoffiser i den amerikanske overkommando.

Allerede høsten 1945 gikk Knut Wigert tilbake til sitt tidligere yrke som skuespiller ved Nationaltheatret.

Etter krigen ble han en av Norges mest allsidige og respekterte skuespillere. Knut Wigert's liv etter krigen ble ikke bare lykke, ekteskapelige problemer og intriger ved Nationaltheatret inngår også i biografien.

Han var også aktiv i samfunnspolitiske sammenheng. I målstriden på 50-tallet var han en meget aktiv motstander av innføringen av samnorsk språk. Også denne «krigen» var han med å vinne.

Boken skildrer et aktivt menneske, som har opplevet overflod, fattigdom, krig, fred, ulykker og lykke.

Noen skildringer fra oppholdet i England under krigen kunne ha vært bedre fremstilt. Perioden ved den engelske krigsskole er bare på 2 side hvor det hovedsakelig beskrives hard ekseris. Hvilke disipliner og fag man for øvrig hadde på Sandhurst i denne tiden kunne vært interessant å vite.

Denne biografien inneholder kultur-, krigs- og teaterhistorie, fortalt både i en munter og alvorlig tone.

Boken har han tilegnet venner som falt under krigen.

Jan Molberg

Gunnar Sveinsson: [redacted]

Dødsbrigaden.

Historisk roman fra vår første Tysklands-brigade fra 1758-1762/63. Grøndal & Søn Forlag.

«Dødsbrigaden» av Gunnar Sveinsson er en bok som både forfatter og forlag kan være stolt av. Her presenteres et historisk stoff som for de fleste av oss har vært ukjent, men som er dramatisk, fengslende. Det er skrevet som en dokumentarroman. Det dreier seg om vår første Tysklands-brigade; det kostet over 3000 norske soldater livet!

I 1758 og frem til 1763 ble 11000 norske soldater sendt til Holsten, hvor oppgaven gikk ut på å avverge et russisk angrep fra Pommern der den russiske tsar Peter III stod med en overmektig hær. Men krigen ble ikke virkelig; det var en skyggekrig der nordmennene, 25000 danske og 70000 russere holdt øye med hverandre. Den norske styrken besto forresten også av 1300 dragoner, hver med sin hest.

Det var smittebærende lus som var farligst. Tuberkulose, underernæring, vanstell var årsak til det store mannefall.

Boka handler vesentlig om fire fra Seljord. En av dem valte å slå seg ned i Holstein, mens vi følger et par andre som kom hjem. Etter 4 år. Her er kjærlighet og spenning, kulturhistorie og et lite kjent stykke av Danmark-Norges felles historie. Nytt for de fleste.

H. Chr. Mamen